

Резюме

В статті проводиться аналіз стилістичних ресурсів синтаксису англійської мови на основі лінгвістичного та когнітивно-дискурсивного підходів до їх вивчення. Розглядаються особливості стилістичного синтаксису та класифікації стилістичних виразних засобів, розроблених лінгвістами й літературознавцями. Під час аналізу з'ясується, що стилістичний синтаксис є не просто фіксованим, традиційним набором синтаксичних засобів, а сукупністю продуктивних і часто вживаних експресивно та емоційно насичених синтаксичних речень, які забезпечують особливу виразність тексту та виконують певні стилістичні функції у сприйнятті, розумінні й актуалізації змісту та образів в оповіданні. Це відноситься не тільки до синтаксичних форм окремих речень, які мають певні види стилістичної цінності, а й також до взаємин суміжних синтаксичних форм.

Ключові слова: стилістика, синтаксис, стилістичні ресурси синтаксису, стилістичні виразні засоби, стилістичний синтаксис, синтаксичні прийоми, синтаксичні виразні засоби.

Summary

The article is devoted to the analysis of stylistic resources of English syntax based on linguistic and cognitive-discursive approaches to their study. It deals with the peculiarities of stylistic syntax and classifications of stylistic expressive means developed by linguists and literary critics. The analysis reveals that stylistic syntax is not just a fixed, traditional set of syntactic means, but a set of productive and often used expressive and emotionally rich syntactic sentences that provide special expressiveness of the text and perform certain stylistic functions in the perception, understanding and actualization of the content and images in the story. It is applied not only to the syntactic forms of particular sentences that have certain types of stylistic value, but also to the relations of adjacent syntactic forms.

Keywords: stylistics, syntax, stylistic resources of syntax, stylistic expressive means, stylistic syntax, syntactic techniques, syntactic expressive means.

Резюме

В статье проводится анализ стилистических ресурсов синтаксиса английского языка на основе лингвистического и когнитивно-дискурсивного подходов к их изучению. Рассматриваются особенности стилистического синтаксиса и классификации стилистических выразительных средств, разработанных лингвистами и литературоведами. При анализе выясняется, что стилистический синтаксис является не просто фиксированным, традиционным набором синтаксических средств, а совокупностью продуктивных и часто употребляемых экспрессивно и эмоционально насыщенных синтаксических предложений, которые обеспечивают особую выразительность текста и выполняют определенные стилистические функции в восприятии, понимании и актуализации содержания и образов в рассказе. Это относится не только к синтаксическим формам отдельных предложений, которые имеют определенные виды стилистической ценности, но также к отношениям смежных синтаксических форм.

Ключевые слова: стилистика, синтаксис, стилистические ресурсы синтаксиса, стилистические выразительные средства, стилистический синтаксис, синтаксические приемы, синтаксические выразительные средства.

Тетяна Марченко

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Горлівський інститут іноземних мов
Україна

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ІМАГОЛОГІЯ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Швидке оновлення літературознавчої науки й не менш стрімке зміщення акцентів у системі цінностей людства, урізноманітнення векторів наукового пошуку актуалізують проблему впровадження у практику викладання літературознавчих дисциплін студентам-філологам сучасної компоненти, у тому числі й кросдисциплінарної. У пропонованій статті узагальнено особистий досвід викладання курсу імагології у Горлівському інституті іноземних мов з метою його подальшого розповсюдження і використання у закладах вищої освіти філологічного спрямування. Варто зазначити, що імагологічні студії – не єдиний приклад упровадження сучасної наукової складової, інтеграції новітніх здобутків гуманітаристики у процес навчання, у повсякденну методичну, викладацьку практику. Кафедрою світової літератури інституту розроблено спецкурси з гендерних досліджень в літературознавстві, рецептивної естетики, міфопоетики, вивчення яких відбувається паралельно і поглиблює теоретико-літературознавчу обізнаність здобувачів освіти. Напрацювання викладачів кафедри узагальнені у колективному навчальному посібнику «Дослідницькі стратегії сучасного літературознавства» [1].

Навчальна дисципліна «Основи літературознавчої імагології», розроблена у формі спецкурсу, входить до так званої вибіркової частини навчальних планів освітніх програм на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Дисципліна покликана, по-перше, сформувати уявлення студентів про імагологію в широкому розумінні – як невід’ємну складову розгалуженої системи споріднених наукових напрямків, що визначають лінгвістичні, історичні, культурологічні, соціологічні, психологічні, політологічні аспекти тих образів, за допомогою яких учасники соціокультурного діалогу уявляють самі себе і партнерів, своїх сусідів, друзів і ворогів, опонентів та ін. По-друге, і це основна мета спецкурсу – студенти набувають знання про літературознавчу імагологію, що вивчає ментальні уявлення одного народу про інші, стійкі стереотипні образи «чужих», «інших» етносів, країн, представників інонаціональних культур, процеси їх рецепції в літературі та їх ретрансляцію в масову свідомість, загальнонаціональну картину світу на синхронічному та діахронічному рівнях.

У межах виділених на вивчення навчальної дисципліни чотирьох кредитів ECTS автор курсу пропонує три змістових модулі. У першому модулі «Імагологія як мультидисциплінарна складова літературної компаративістики» ця дослідницька галузь розглядається у розмаїтті наукових зв’язків та існуючих спеціалізацій. Це лінгвістична, фольклорна, історична, потестарна імагологія, психологічна імагологія (імагогіка), етнокультурологія, соціополітологічна імагологія (іміджеологія), культурна іконографія тощо. В процесі розгляду увагу здобувачів варто звернути на те, що центральним поняттям цієї низки наукових спеціалізацій є «образ» як універсальна категорія. На їх передбачуване питання – чи є різниця між термінами «образ» та «імідж» – маємо таку відповідь науковців: «в зарубіжній науці ці поняття ідентичні, адже «образ» у перекладі латиною, англійською і французькою мовами і є «імідж» (image). Але <...> різниця є: термін «образ» більш нейтральний, а «імідж» більш суб’єктивний, наповнений авторським змістом. Імідж – це, скоріше, бажаний, а не реальний образ» (переклад мій – Т.М.) [2, с. 32].

Усвідомивши мультидисциплінарний характер імагології в межах першого змістового модулю здобувачі також опановують її методологічні засади. Аналіз художніх текстів в імагологічному аспекті, який практикується під час занять, певною мірою базується на

використанні вже набутого на попередньому, бакалаврському рівні навчання, досвіду – використовується інструментарій академічного та сучасного літературознавства, методологічні можливості історичної поетики, порівняльного літературознавства, системно-функціонального аналізу, здобутки міфопоетики. Але, паралельно з традиційними художньо-естетичними підходами, студенти вивчають образи «інших» в соціально-ідеологічному змістовому ракурсі, адже, як зазначає В. П. Триков, «компаративістику й історичну поетику образів цікавить як творіння поетичної свідомості в його художньо-естетичній неповторності, у зв’язках із традицією. Імагологію ж турбує питання, як образи «іншого», які конструюються в літературі, ЗМІ, публіцистиці, мистецтві, тобто в різних дискурсах, входять у суспільну свідомість, перетворюються в іміджі-стереотипи й формують уявлення нації про себе й інші народи» (переклад мій – Т. М.) [3, с. 122]. Таким чином, літературний твір як джерело образів (іміджів), стереотипізованих, стійких, дещо спрощених, що транслюються у суспільну свідомість й значною мірою визначають ставлення одного народу до іншого. Література так само, як й інші типи дискурсу – кіно, медіа, розглядається як елемент соціального конструювання, а дискурс-аналіз як основний метод імагології широко використовується у процесі практичного навчання.

Цікавою частиною першого змістового модулю є робота студентів з відтворення історії накопичення імагологічних знань і уявлень про «свого» та «іншого» у світовому літературному процесі. Спочатку це зроблений колективно, під час аудиторного заняття, стислий діахронічний огляд, далі – самостійне розширення на певному синхронному зрізі (окремий хронологічний період в історії однієї чи кількох національних літератур) із залученням власного читачького досвіду. Наведемо кілька прикладів завдань, які пропонуються до виконання: образи чужинців у фольклорі народів світу (обирається фольклор слов’ян, скандинавів або будь-яких інших народів); концепт «інший» в античній літературі; концепт «чужий» в середньовічних літературах; ментальні уявлення про інші народи за доби Ренесансу; епоха Просвітництва і накопичення імагологічних знань; категорії «народність», «дух нації», «національний колорит» в літературній спадщині романтиків тощо. Результати самостійно виконаної роботи

зазвичай презентуються в аудиторії з використанням сучасних комп'ютерних технологій і обов'язковим обговоренням.

Другий змістовий модуль «Імагологічні категорії та імагологічна проблематика» містить трактування категоріально-термінологічного мінімуму, яким активно оперують студенти під час аналізу імагологічно значущих текстів літературних творів або певних історико-культурних ситуацій. Формування мінімуму починається із засвоєння бінарно опозиційних архетипів «Я» – «Інший», «Свій» – «Чужий», «Ми» – «Вони», центральних в літературознавчій імагології.

Наявність стійкого інтересу до життя інших народів, численних звернень літераторів різних історичних епох до зображення певного інонаціонального матеріалу свідчить про те, що імагологічні уявлення органічно вписані в будь-яку національну картину світу. Тому студентам пропонуються терміни «образ світу», «концепція світу», «модель світу», які характеризують цілісність ментальності й синонімічні, найбільш розповсюджені серед науковців категорії «національна картина світу». В якості класичної дефініції пропонуємо визначення В. Н. Топорова – це «скорочене й спрощене відображення всієї суми уявлень про світ всередині даної традиції, взятих в їх системному й операційному аспектах» (переклад мій – Т. М.) [4, с. 161]. Студенти знайомляться з концепцією М. Гайдеггера, який представляв історію людства як процес зміни одних картин світу іншими [5], в якому кожна нова картина світу не просто протистоїть попередній, відштовхується від неї, їй кардинально опозиційна, але й міцно пов'язана, продовжує і розширює закладені раніше принципи світосприйняття. Її складові, у тому числі й інонаціональні, не переосмислюються радикально, а набувають нових, інших смислів. Отже, розвиток картини світу епохи має характер не «художньої революції», яка означає докорінне руйнування, а «художньої еволюції», тобто має характер «нарощування» нових і нових характеристик, які, не елімінуючи старого, створюють нові смисли.

Саме у межах будь-якої національної картини світу функціонують імаготипи, тобто образи нації, або країни. Студенти розглядають їх у формі автообразу (образ своєї нації, країни), або гетерообразів (образи «чужих» народів, країн). Складовими імаготипів є імагеми, які часто функціонують як бінарні опозиції, ілюструючи тезу – будь-яку країну можна назвати країною контрастів, а в образах народів нерідко

виділяють контрастні риси. Це твердження ілюструється конкретними прикладами під час занять і залученням текстів літератури подорожей – від середньовічних «ходінь» до сучасних тревелогів, під час яких автори, зазвичай представники нації, яка спостерігає, яскраво характеризують «іншу» націю, об'єкт спостереження.

Ще одна важлива проблема, на якій фокусуємо увагу студентів – моделювання засобами художнього слова уявлень про «свій» народ і країну і, відповідно, про «інших», є процес міфотворчий. Митці слова за допомогою поетичних прийомів залучають до художніх творів безліч створених культурною свідомістю людства мисленевих стереотипів. Вони переосмислюються й вживлюються в культуру наступних епох в якості стійких світоглядних моделей. Це переважно так звані активні («діючі») стереотипи, стереотипи ж дормантні («сплячі») інтуїтувальються в мистецтві й літературі за певних історико-культурних та соціально-політичних обставин. Стереотип і міф – явища діалектично взаємопов'язані між собою: стереотип може бути потенційним міфом, а міф породжує нові стереотипи. Цікавою виявляється дослідницько-пошукова робота з міфореконструкції, коли на практичних заняттях виявлюються і відтворюються міфологічні стереотипи в літературних текстах, які містять імагологічну проблематику, відбувається пошук загальних сюжетних схем, типових мотивів як самостійних одиниць, які генетично передували авторському задуму. Категорія «стереотип» у процесі такого аналізу починає усвідомлюватись як «етностереотип», і, як логічне продовження імагологічного аналізу текстів, порушується проблема ролі літератури у здоланні існуючих етностереотипів. При цьому зберігається настановна на використання уже сформованого читацького досвіду студентів, ми працюємо з прочитаними, добре знайомими із курсів історії української та зарубіжної літератури текстами. Варто враховувати, що читацький досвід студентів зазвичай досить нерівноцінний – на другому (магістерському) рівні навчаються не тільки здобувачі, які отримали бакалаврський диплом за освітніми програмами спеціальностей 035 Філологія та 014 Середня освіта (Мова і література), але й ті, хто мають освіту за так званими неспорідненими спеціальностями – юристи, економісти та ін. Тому й для аналізу пропонується велике розмаїття художніх творів. Наприклад, на практичному занятті, де йшлося про гетеростереотипи (відтворення характеристик «чужого», «не свого

етносу») та автостереотипи (авторські характеристики власного народу) в якості об'єктів імагологічного аналізу студентами були запропоновані такі кардинально різні за жанром і змістом твори як «Книга снобів» В. Теккерея і віршована сатира О. К. Толстого «История государства Российского от Гостомысла до Тимашёва». Втім такий несподіваний, але дуже влучний вибір робить заняття особливо цікавими, не схожими одне на одне.

Центральною категорією, яка вивчається в межах другого змістового модуля, є категорія «етнообраз», яка суттєво доповнює літературну ейдологію і семантично корелює з терміном, що запропонував Г. Гачев – «національний образ світу». Відомо, що науковець трактує це поняття як тріаду «КосмоПсихо-Логос», як єдність національної природи і географічного простору, складу психіки та мислення і мови [6, с. 11]. Приблизники поняття етнообраз акцентують увагу на тому, що він містить не тільки індивідуальні риси, але й етнічну ідентичність (це може бути персонаж, пейзаж, ландшафт, історична епоха), подаючи деякі риси як типові для певної країни, як характерні для цілого народу [7, с. 352]. Сукупність національних образів світу (етнообразів) врешті-решт формує більш-менш цілісну національну художню картину світу. Кожен етнообраз – це художній конструкт, який виникає на перетині різних ідей і уявлень про «чужий», або «свій» світ, культуру, що неминуче пов'язує його з ідеологічними, міжкультурними, політичними проблемами і вимагає не тільки від дослідників, але й від учасників освітнього процесу максимальної наукової об'єктивності, обережності та виваженості в оцінках. Саме цих принципів академічної поведінки прагнемо дотримуватись під час аудиторних дискусій або виконання дослідницько-пошукових завдань. В одному з них здобувачам пропонується на основі власного читачького досвіду сформувати сукупність етнообразів, які, на думку виконавців, протягом XIX ст. були фактором формування американської (англійської, німецької, української, російської) художньої картини світу.

Поняття «національний характер» в імагологічних дослідженнях теж набуває статус естетичної категорії – це сукупність рис, які різко виділяють народ серед інших народів і виражають природні якості народної душі. Кожна з європейських літератур насичена героями, які втілюють національний характер. Але в тісних рамках спецкурсу можливості розгляду цієї масштабної проблеми обмежені. Тому

В обговорення пропонуємо базувати на найбільш знайомому для студентів матеріалі, наприклад – рецепція національного характеру в англійському романі вікторіанської доби.

Здобувачі також засвоюють як достатньо продуктивний термін «іноетнокультурний текст» національної літератури, запропонований Е. Ф. Шафранською. Трактуючи новий термін на прикладі російської літератури XX-XXI століть, дослідниця наголошує – його створюють письменники, «повествующие на русском языке о нерусской реальности <...> выступая комментаторами, толкователями, посредниками между двумя ментальностями – “своей” и “чужой”» [8]. Вона називає їх референтами іноетнокультури, що несуть «меседж» про інший народ, його культуру, національні образи світу і повідомляють про них читачеві, який говорить і читає російською.

Третій змістовий модуль спецкурсу «Наукові пошуки сучасної імагології у XX-XXI ст.» передбачає максимально самостійне опанування здобувачами проблем, порушених дослідниками, у працях, які вважаються основоположними для всіх, кого цікавить імагологічна наукова проблематика. Наведемо коло пропонуємих проблем: книга М. Бубера «Я і Ти» (1923) про індивідуальну та групову ідентичність, ідеї діалогізму (М. Бахтін, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз) в сучасних імагологічних розвідках, Д. А. Пажо про форми рецепції інонаціонального, стаття Х. Дизеринка «До проблеми «образів» і «міражів» (1966), М. Кадо про художню природу етнообразів, ідея Космо-Психо-Логосу Г. Гачева, вулпентальський проект Л. Копелева, етнопсихологічні аспекти літературознавчих праць В. Яніва, Д. Наливайка про рецепцію України в Західній Європі, С. Андрусів про національну характерологію українців.

Курс «Основи літературознавчої імагології» не лише уводить магістрантів в основне коло існуючих імагологічних понять та дефініцій, знайомить з дискусійними питаннями сучасної імагології, окреслює шляхи оновлення ментальних уявлень масовою свідомістю, але й готує підґрунтя для власного дослідницького пошуку та самовизначення, пов'язаного з конкретною науковою сферою.

Основні акценти навчальної дисципліни спрямовані на особливості формування, поряд із професійно-орієнтованими компетенціями навичками наукової праці, ментально-світоглядних засад картини світу майбутніх спеціалістів-філологів.

Список використаної літератури

1. Дослідницькі стратегії сучасного літературознавства: навч. посіб. [для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 035 Філологія та 014 Середня освіта (Мова і література)] / уклад.: Т.М. Марченко, Л.І. Морозова, О.А. Писарева, М.Ю. Шкуропат, І.О. Скляр. – Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна. – 2018, – 233с.
2. Капустянская К.Ю., Курбанов Н.А., Набилкина Л.Н., Имагология и диалог культур // Обсерватория культуры. 2016. Т.1. – С.31-35.
3. Трыков В.П. Имагология и имагопозитика // Знание. Понимание. Умение. – 2015. – № 3. – С. 120-129.
4. Топоров В.Н. Модель мира // Мифы народов мира : энциклопедия: в 2 т. – М.: Российская энциклопедия, 1997, – Т. 2. – С. 161-164.
5. Хайдегер М. Время картины мира // Современные концепции культурного кризиса на Западе: реферат. сб. – Вып. II. – М., 1976, – С. 208-249.
6. Гачев Г.Д. Национальные образы мира: космо-психо-логос. – М.: Культура, 1995. – 450с.
7. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
8. Шафранская Э. Ф. Мифопоэтика иноэтнокультурного текста в русской прозе XX-XXI вв. : автореф. дис. доктора филол. наук: 10.10.01 / Э. Ф. Шафранская. – Волгоград, 2008. Режим доступа: cheloveknauka.com/mifopoetika-inoetnokulturnogo-teksta-v-russkoj-proze-xx-xxi-vv

Резюме

Літературознавча імагологія як навчальна дисципліна у вищій школі. У статті відтворено структуру та зміст розробленого її автором спецкурсу «Основні літературознавчої імагології», що вивчається на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Означену наукову спеціалізацію літературної компаративістики розглянуто в розмаїтті міждисциплінарних зв'язків, окреслено основні методологічні підходи до імагологічного аналізу художніх текстів, який студенти практикують під час аудиторних занять, окреслено необхідний для цього категоріально-термінологічний мінімум, проблеми та понятійні структури. Об'єктом аналізу пропонується обрати твори, виокремлені на основі власного читацького досвіду студентів, добре знайомі з уже вивчених курсів української, або зарубіжної літератури. Наведено приклади дослідницько-пошукових завдань, які самостійно виконуються, а потім презентуються та обговорюються в аудиторії.

Ключова слова: імагологія, навчальна дисципліна, змістовий модуль, читацький досвід студента, аналіз художнього тексту, імагологічна проблематика.

Summary

Imagology in literary studies as a subject at higher education institutions. In the article, the author outlines the structure and the content of the self-designed "The Basics of Imagology in Literary Studies" course, which is taught to master's students. The author looks at the branch of comparative literature in question through the lens of various interdisciplinary connections and describes the principal methods of imagological analysis of literary texts, which students do during seminars. She also looks at the necessary terminology, associated problems and concepts. It is recommended that the object of analysis is a text the students are already familiar with. It can be a work of Ukrainian or world literature. Lastly, the author of the article gives examples of research tasks which the students must do individually, and whose completion is subject to class discussion.

Key words: imagology, subject, unit, students' reading experience, literary analysis, imagological problematics.